
Maurice Duverger (1917–2014): světově nejcitovanější francouzský politolog, který měl vždy blízko k sociologii

Když jsem se v první polovině prosince 2014 dozvěděl, že má stať o tzv. Duvergerových zákonech vyjde v 1. čísle *Sociologického časopisu / Czech Sociological Review*, nemohl jsem tušit, že francouzský deník *Le Monde* oznámí těsně před vánočními svátky – 22. prosince 2014 ve svém odpoledním vydání –, že Maurice Duverger v noci ze 16. na 17. prosince ve věku 97 let zemřel. Po tomto známém francouzském deníku, se kterým Duverger od roku 1946 pravidelně a významně spolupracoval zhruba půlstoletí a napsal v něm asi tak tisíc článků,¹ pak jeho úmrtí postupně oznamovala další francouzská média. Kdo byl vlastně Duverger? Byl to v prvé řadě nejznámější a dodnes v anglosaské politologické literatuře nejcitovanější francouzský politolog a jeden z nejcitovanějších politologů ve světě vůbec. Patřil k hlavním zakladatelům francouzské politologie po 2. světové válce, takže když ho *Le Monde* ve svém nekrologickém článku označil za „papeže“ francouzské politické vědy [viz Le Gendre 2014], příliš nepřeháněl. Kromě toho obecněji Duvergerova role ve francouzském intelektuálním, pedagogickém, mediálním a vydavatelském životě byla téměř půlstoletí – od poloviny 40. do začátku 90. let minulého století – opravdu mimořádná.

Duverger byl prvním ředitelem Institutu politických studií v Bordeaux, později profesorem na pařížské Sorbonně, vedl její katedru politické vědy, založil a řídil tam Centrum komparativní analýzy politických institucí.² Patřil ke klíčovým zakládajícím členům Mezinárodní asociace pro politickou vědu (IPSA/ AISP) i Francouzské asociace pro politickou vědu (AFSP) a především měl lví podíl na prosazení politické vědy jako samostatné disciplíny ve francouzském akademickém prostředí, kde se musela vymanit z područí ústavního práva.

Jako dlouholetý editorialista je znám nejen ve francouzském *Le Monde*, ale i v novinách italských (*Corriere della Sera*) a španělských (*El Pais*). V letech 1989–1994 byl také poslancem Evropského parlamentu (jako nezávislý na kandidátce italských postkomunistů, což svědčí o značné liberálnosti této strany). Je držitelem řady prestižních vyznamenání, členem Americké akademie umění a věd a Finské akademie věd, obdržel doktorát honoris causa mnoha světových

¹ Uvádí to Didier Maus, emeritní prezident Mezinárodní asociace ústavního práva (Association internationale de droit constitutionnel), ve svém vyjádření k Duvergerově úmrtí z 23. 12. 2014.

² V rámci tohoto Centra mj. organizoval konference, na jejichž základě pak pod svým vedením publikoval rozsáhlé kolektivní práce monografické povahy, např. roku 1980 *Le concept d'empire* (Pojem říše) [Duverger 1980] nebo roku 1986 *Les Régimes semi-présidentiels* (Poloprezidentské režimy) [Duverger 1986].

universit, mj. Athénské university, Milánské university, Ženevské university,³ University v New Jersey a v roce 1999 i Univerzity Karlovy v Praze. Iniciativa k tomuto pražskému čestnému doktorátu vzešla z mé strany,⁴ podklady jsem tehdy připravil pro vědeckou radu Fakulty sociálních věd, jejímž jsem byl členem, ale vlastní ceremonie jsem se zúčastnit bohužel nemohl.

Za minulého režimu se v 80. letech v samizdatové edici „Prameny“, na jejíž záslužné překladatelské a vydavatelské činnosti se významně podíleli i dva dnes už zesnulí sociologové Miloslav Petrusek a Vladimír Jochmann, dokončil český překlad Duvergerovy známé popularizační knihy *Introduction à la politique* z roku 1964, ale nakonec nevyšla ani samizdatově.⁵ Vzpomínám si, že jsem jednou začátkem 90. let za Petruskem, který byl tehdy děkanem Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, kde jsem učil, zašel s dotazem, zda by nemohl být tento překlad vydán „normálně“ knižně. Naneštěstí Petrusek nebyl mým návrhem příliš nadšen: závěrečná kapitola knihy („Vers le socialisme“, tj. K socialismu) byla totiž poněkud poznamenána dobou svého vzniku, zvláště tehdy populární koncepcí „konvergence“ mezi Východem a Západem, jejímž vyústěním měl být „demokratický socialismus“. Ze známých světových sociologů patřil tehdy ke stoupencům této sporné koncepce i Pitirim Alexandrovič Sorokin, který po svém vyhoštění ze sovětského Ruska našel nejprve útočiště v Československu jako host svého profesního kolegy Tomáše G. Masaryka. Masarykův nástupce Edvard Beneš je ostatně jedním z předchůdců této „teorie konvergence“.

Nejvýznamnějším odborným dílem Maurice Duvergera je průkopnická monografie *Les partis politiques* (Politické strany), která poprvé vyšla roku 1951 a byla přeložena do deseti jazyků, včetně angličtiny, němčiny, španělštiny a ital-

³ V době, kdy jsem působil na katedře sociologie Ženevské univerzity jako asistent doktorand (svou disertační práci jsem tam obhájil roku 1988 a její notně zaktualizovaná verze vyšla roku 1990 knižně [viz Novák 1990]), Duverger byl často zván na tamější katedru politické vědy. Pohříchu jsem o něj tehdy neměl zájem, takže jsem si s ním poprvé – a žel také naposled – promluvil až někdy v devadesátých letech při jedné oslavě na Ženevské univerzitě, jejímž slavnostním hostem na ní byl spolu s José Manuelem Barrosem, který na Ženevské univerzitě studoval u zakladatele tamější katedry politické vědy, švýcarského profesora srbského původu Dusana Sidjanského (*1926), předního znalce a stoupence evropské integrace.

⁴ Zašel jsem tehdy za profesorem Zdeňkem Jičínským, abych se s ním poradil, zda bychom mu měli navrhnout doktorát honoris causa politické vědy nebo práva. Profesor Jičínský prohlásil, že by pro Duvergera byl vhodnější čestný doktorát politické vědy, s čímž jsem souhlasil, a tak jsem si vzal za úkol prosadit to na Fakultě sociálních věd UK.

⁵ *Introduction à la politique* byla přeložena do 12 jazyků, další – podle mého názoru velmi zdařilá – popularizační Duvergerova knížka *Les régimes politiques* (Politické režimy) [viz Duverger 1948] do 11 jazyků. Jak uvádím na jiném místě, jeho nejslavnější odborný spis *Les partis politiques* byl přeložen do 10 jazyků (s českým překladem, který má vyjít ještě v roce 2015, to bude také 11) a mezi těmi jeho knihami, které byly přeloženy „jen“ do 9 jazyků, patří i pozoruhodná vysokoškolská učebnice sociálních věd *Méthodes des sciences sociales* [více in: Hoffmann-Martinot 2005: 307].

štiny. V současné době se dokončuje její český překlad, který připravuje k vydání Nakladatelství Karolinum. Duverger je představitelem sociologickoinstitucionalistického přístupu. Při zkoumání stran klade důraz na jejich organizaci a z toho hlediska mj. rozlišuje tzv. strany kádrů (kádrové strany), k nimž řadí zejména první moderní liberální a konzervativní strany 19. století, a tzv. strany mas (masové strany), jejichž prvním příkladem jsou sociálnědemokratické strany vznikající především na sklonku 19. a začátku 20. století. Tato organizační struktura stran souvisí s tím, jak vznikly. Strany kádrů se utvářejí ve volebním a parlamentním procesu a poslanci (tím spíš pak ministři) v nich hrají prim. Naproti tomu strany mas vznikají obvykle na základě předem existujících organizací, mj. odborů, jsou proto centralizovanější, byrokratičtější a ideologičtější a straníční funkcionáři si v nich snaží podrobit své poslance.

Některé strany mas jsou dokonce stranami totalitárními neboli „řádivými“ (partis d'ordre), zejména strany komunistické, které se tak naprosto vzdalují původnímu volebnímu a parlamentnímu účelu stran. Duverger velmi pronikavě analyzoval organizaci komunistických stran, její centralizovanou, vertikální strukturu, opírající se zvláště o podnikové buňky, jakož i jejich strategie, mj. strategie kolonizace a kamufláže, infiltrace paralelních organizací (hlavně nekomunistických stran) a ovládání přidružených organizací (např. odborových, mládežnických nebo „mírových“ sdružení). Pokud jde o stranické systémy, Duverger zdůrazňuje, že jsou daleko důležitější k chápání moderních politických systémů a jejich fungování než třeba ústavy.

Velmi známé a vysoce diskutované v anglosaské odborné politologické literatuře jsou tzv. „Duvergerovy zákony“, o nichž píše ve své stati v tomto čísle *Sociologického časopisu / Czech Sociological Review*. Jde v nich o vliv volebních systémů na stranické systémy, mj. na počet stran, jejich strukturu a jejich vzájemnou závislost nebo nezávislost (závislé strany utvářejí volební aliance, zatímco nezávislé strany jdou do voleb samostatně). Duverger však považoval za hlavní „motor“ stranických systémů nikoli volební systémy, ale sociálně-ekonomické struktury, jak mnohokrát ve svých spisech zdůrazňoval. Přestože Duverger nebyl marxistou a marxismus nejednou kritizoval, soudil, že v hrubých rysech lze přijmout marxistický pohled na obecný sociální a třídní kontext vzniku a vývoje politických stran. Duverger je ostatně svou koncepcí proplétání (*entrecroisement*, angl. *cross cutting*) a převrstvování neboli překrývání (*superposition*) dualismů [viz Duverger 1951: 261–262, 1981: 322–323; Novák 1997: 102–103] jedním z hlavních předchůdců koncepce *cleavages* [srov. Seiler 2010: 65], kterou vypracoval Stein Rokkan za spolupráce Seymoura Martina Lipseta v díle *Party Systems and Voters Alignments* z roku 1967 [viz Lipset, Rokkan 1967].

V roce 1955 vydal Duverger pod záštitou UNESCO důležitou monografii *La participation des femmes à la vie politique* (Participace žen na politickém životě), v níž se opíral o rozsáhlý mezinárodní výzkum ve čtyřech zemích [viz Duverger 1955]. Její francouzská i anglická verze jsou dnes díky UNESCO v elektronické formě zdarma k dispozici na internetu.

V roce 1961 napsal knihu *De la dictature* (O diktatuře) [viz Duverger 1961]. Domníval se, že diktatury tím, že jsou (právem) odsuzovány, nejsou dostatečně analyzovány a jsou často házeny do jednoho pytle, jako kdyby mezi nimi nebyly velké rozdíly. Duverger rozlišuje zejména mezi diktaturami „sociologickými“ a diktaturami „technickými“. Zatímco ty první jsou podle něho endogenní, vycházejí z globální společnosti, krize jejích struktur a věr, druhé jsou exogenní, společnosti jsou vnucovány a vyjadřují potřeby jen omezeného sektoru (například armády). Domnívám se, že bychom v této věci měli být velmi opatrní. Politické jevy jsou přece autonomní, což jinak Duverger uznává. Jeho tehdejší kritik, Georges Burdeau (1905–1988), dnes už více méně zapomenutý, ale začátkem 60. let minulého století vlivný a plodný francouzský ústavní právník a politolog starší školy, měl do jisté míry pravdu, že Duverger chce vlastně vědecky ospravedlnit hodnotící soud, podle něhož jsou sociologické diktatury v podstatě dobré a jen technické diktatury jsou skutečně špatné [srov. Burdeau 1961: 726].

Duverger zavedl do politické vědy termín „poloprezidentský režim“,⁶ který se ve světě (i v České republice) ujal, v jeho vlastní zemi však moc ne. Poloprezidentský režim se podle Duvergera liší od parlamentního tím, že hlava státu v něm má větší pravomoce a obvykle je volena přímo lidem. Nejdůkladnějším jeho spisem na toto téma je monografie *Échec au roi* (doslova „Šach králi“, ale ve francouzštině znamená *échec* také „pohroma“ nebo „nezdar“) z roku 1978, kde navrhl tzv. transformační mřížku, jejíž políčka vyjadřují ve zjednodušené podobě všechny teoretické možnosti vztahů mezi hlavou státu a parlamentní většinou, včetně těch, které tehdy ještě neexistovaly v praxi, zejm. tzv. kohabitaci. Ke zkoumání poloprezidentských režimů Duvergera přímo vybízel příklad jeho vlasti – Francie páté republiky, zejména pak situace výše zmíněné kohabitace (soužití) prezidenta jedné politické orientace s vládou a parlamentní většinou druhé politické orientace. Také tomuto fenoménu politické kohabitace věnoval Duverger několik knih.

S Duvergerem je spjat i jeho oblíbený výraz „republikánská monarchie“, jak označoval francouzskou pátou republiku. V roce 1974 o tom pojednává jeho kniha *La Monarchie républicaine, ou comment les démocraties se donnent des rois* [viz Duverger 1974]. „Les monarchies républicaines“ (Republikánské monarchie) je také název jedné z posledních odborných statí, které Duverger publikoval. Vyšla roku 1996 ve francouzském časopisu *Pouvoirs* [viz Duverger 1996a].

Důležitou součástí jeho publikační činnosti jsou četné⁷ vysokoškolské učeb-

⁶ Vymyslel si ho známý francouzský žurnalista Hubert Beuve-Méry (1902–1989), svým původním vzděláním právník podobně jako Duverger. V 30. letech působil v Praze na Francouzském institutu a byl též poradcem na československém ministerstvu zahraničí. Po podepsání Mnichovské smlouvy na protest proti této zradě vůči Československu podal demisi. Po osvobození se stal zakladatelem a prvním ředitelem *Le Monde*, kde byl právě Duverger dlouholetým prestižním přispěvatelem.

⁷ Je jich celkem patnáct (!) [viz Zylberberg 1991: 418] a mnohé z nich vyšly v několika vydáních, nejednou významně přepracovaných.

nice, mj. politických institucí a ústavního práva, veřejného práva, politické sociologie, sociologie politiky, finančních institucí atd. Obvykle vycházely v ediční řadě „Thémis“, kterou v nakladatelství Presses universitaires de France v Paříži dlouhá desetiletí řídil. Nejrozšířenější z těchto vysokoškolských učebnic je asi kniha *Institutions politiques et droit constitutionnel* (I. *Les grands systèmes politiques*⁸ a II. *Le système politique français*). Původní vydání z roku 1955 muselo mít ještě tradiční název (*Droit constitutionnel et institutions politiques*), ale Duverger měl raději novější název, domníval se, že k pochopení fungování moderních politických režimů je důležitější znát politické organizace a politické instituce než ústavní právo. Poslední (21.) aktualizované a zcela přepracované vydání II. svazku, pojednávajícím o francouzském politickém systému, je z roku 1996 [viz Duverger 1996b].

V roce 1959 v této ediční řadě publikoval na svou dobu výtečnou vysokoškolskou učebnici metod politických a sociálních věd, přeloženou mezi jiným do japonštiny, finštiny, španělštiny, italštiny, portugalštiny a řečtiny. První vydání se jmenovalo *Méthodes de la science politique* (Metody politické vědy) [Duverger 1959], druhé (z roku 1961) a třetí vydání (z roku 1964) [Duverger 1964a] vyšlo pod názvem *Méthodes des sciences sociales* (Metody sociálních věd). Anglický překlad vyšel pod názvem *Introduction to the Social Sciences : With Special Reference to Their Methods* [Duverger 1964b].

V *Úvodu do studia politiky*, který vydalo Sociologické nakladatelství (SLON) roku 2011 [viz Novák et al. 2011], jsem vysvětlil, jak Giovanni Sartori rozlišuje od roku 1969 mezi „sociologií politiky“ (sociology of politics) a „politickou sociologií“ (political sociology). Stručně řečeno, jsou mezi nimi podle něho dva rozdíly: zaprvé zatímco politická sociologie je mezivědní subdisciplína, která je součástí sociologie i politické vědy, sociologie politiky je pouze součástí sociologie podobně jako třeba sociologie náboženství. Zadruhé a především sociologie politiky zkoumá politické jevy převážně jako závisle proměnné, zatímco politická sociologie k nim přistupuje spíše jako k nezávisle proměnným.

Duverger takto rozdíl mezi sociologií politiky a politickou sociologií nechápal. Roku 1966 vydal v ediční řadě „Thémis“ vysokoškolskou učebnici *Sociologie politique* (Politická sociologie) [Duverger 1966] a v roce 1973 publikoval v téže edici vysokoškolskou učebnici *Sociologie de la politique* (Sociologie politiky). Obě jsou pozoruhodné, velmi se vzájemně liší, ale neodpovídá to Sartoriho rozlišení. První kniha je speciálně politologičtější, zejména její druhá část, zaměřená na politické strany a nátlakové skupiny, druhá je naopak obecně sociologičtější. Přitom však k té druhé, tj. k *Sociologie de la politique*, přidal podtitulek „*Eléments de Science politique*“ (Základy politické vědy). Má to ovšem svou logiku. Duverger v předmluvě k novější knize vysvětluje, že stejné problémy nazírá zcela odlišně od té starší publikace. Nezaměřuje se už na politické jevy uvažované z hlediska sociologie, ale na koncepcce a metodologické přístupy sociologie, uvažované hlavně

⁸ Sedmnácté vydání prvního svazku je z roku 1988 [viz Duverger 1988a].

v jejich politických aspektech. Jde podle něho o obecný úvod do sociologie, aplikovaný na politiku. Duverger vyjádřil v předmluvě obavu, zda tuto jeho novější knihu nebudou politologové považovat za příliš sociologickou a sociologové naopak za málo sociologickou [viz Duverger 1973: 6]. Tento osud tuto nesporně zajímavou knihu do jisté míry pohřbíl skutečně postihl.

Duverger měl každopádně k sociologii blízko už tím, že zpočátku navazuje na právnickou „školu veřejné služby“ (école du service public), známou také podle jejího hlavního sídla pod jménem „école de Bordeaux“. Její zakladatelskou postavou byl Léon Duguit (1859–1928) z Bordeaux, kde zastával funkci děkana právnické fakulty. Na Duguita měl velký vliv známý sociolog Émile Durkheim.⁹ Duverger patří nesporně do „sociologie konfliktu“, zatímco třeba Sartori, ovlivněný strukturním funkcionalismem Gabriela Almonda, spíše do „sociologie konsensu“. Proto Sartori ve své, i do češtiny přeložené, slavné knize *Parties and party systems* z roku 1976 Duvergerovi vytýká „dualistické klapky na očích“ a odkazuje přitom i na patnáctistránkovou recenzi Aarona Wildawského z roku 1959, v níž ten Duvergerovi předhazuje mezi mnoha jinými nectnostmi „neobyčejně pověřčivý pocit, že fenomény se vyskytují v párech“ [Sartori 1976: 201, česky Sartori 2005: 422].¹⁰ Onen domnělý „neobyčejně pověřčivý pocit“ však přece spolu s Duvergerem zastávají významní představitelé teorie konfliktu od Karla Marxe přes Carla Schmitta až k Ralfu Dahrendorfovi, abych jmenoval jen ty nejznámější. Například Marx ve své teorii sociálních tříd,¹¹ na níž vidíme zvláště názorně logickou spjatost teorií konfliktu se základním dualismem, spjatost, která se tedy nevztahuje jen na Duvergera. Ostatně Duverger se ve svých pracích různých konfliktualistických (či dualistických) autorů dovolává: poukazuje na řadu koncepcí sociologů, volebních geografů i marxistických teoretiků, jejichž závěry v tomto smyslu konvergují. Obecněji pak pozornému čtenáři Duvergerovy průkopnické knihy *Les partis politiques* neujde, že Sartori do Duvergera nejčastěji tepe neoprávněně.

V roce 1987 vyšla u příležitosti Duvergerových sedmdesátin k jeho počtě rozsáhlá (799 stran velkého formátu) reprezentativní knižní publikace *Droit, institutions et systèmes politiques: mélanges en hommage à Maurice Duverger*, kterou připravili známí francouzští politologové Dominique Colas a Claude Emeri [Colas, Emeri 1987] a do níž přispěli významní francouzští a zahraniční autoři. Rok poté vydal Duverger knihu *La nostalgie de l'impuissance* (Nostalgie po nemohoucnos-

⁹ Do češtiny byla od Duguita přeložena a v nakladatelství Věhrd v roce 1924 vydána kniha *Svrchovanost a svoboda* [viz Duguit 1924]. Duguit pojem „svrchovanosti“ (sovereignty) pranýřuje; domnívám se, že právem.

¹⁰ Sartori odkazuje na Wildawsky [1959: 303–318].

¹¹ Tuto Marxovu teorii tříd se, jak známo, pokusil Ralf Dahrendorf „rekonstruovat“ ve svém proslulém spisu o třídách a třídním konfliktu v industriální společnosti, spisu, který existuje ve dvou jazykových mutacích, starší, německé z roku 1957 [viz Dahrendorf 1957] a novější, rozšířené v angličtině [viz Dahrendorf 1959]. K francouzskému překladu [viz Dahrendorf 1972] napsal úvod Raymond Aron.

ti), ve které velmi pregnančně formuluje rozdíl mezi „rozhodnými“ evropskými demokraciemi (Europe de la décision) a demokraciemi „bezmocnými“ (Europe de l'impuissance). Celá jedna subkapitola této knihy je věnována výkladu Popperovy neklasické teorie demokracie, kterou Duverger velmi podporuje [viz Duverger 1988b: 79–83].¹² Není snad třeba zdůrazňovat, že z hlediska Duvergerových kritérií patří Česká republika mezi ty „bezmocné“ demokracie; mezi ně už dávno řadil Duverger také první Československou republiku, podobně jako Francii třetí a čtvrté republiky a Itálii první republiky. A pokud ve své vlivné knize *Janus: les deux faces de l'Occident* (Janus: dvě tváře Západu) zdůrazňuje podstatný rozdíl mezi (1) zeměmi bez socialistické strany, (2) zeměmi se socialistickou stranou, ale bez komunistické strany a (3) zeměmi, které mají socialistickou i komunistickou stranu [viz Duverger 1972: 210], první Československá republika a podobně i dnešní Česká republika patří do té nejhorší, třetí kategorie (Duverger dává přednost druhé kategorii před první, kterou reprezentují Spojené státy).

V 90. letech publikoval Duverger několik esejistických knih o Evropském společenství (pozdější EU). První z nich vyšla v roce 1990 pod jménem *Le livre libéral et la tortue européenne* (Liberální zajíc a evropská želva) [viz Duverger 1990]. V dubnu 1991 Duverger, který byl v té době poslancem Evropského parlamentu, přijel do Prahy, kde mezi jiným pronesl ve Francouzském institutu veřejnou přednášku, kterou jsem si v zaplněném kinosále ve Štěpánské ulici se zájmem poslechl a jež pak v českém překladu vyšla v týdeníku Občanského fóra *Fórum*. Vyzýval v ní mezi jiným své hostitele, aby utvářeli federální aliance složené z podobných českých a slovenských stran. To se jak známo v roce 1992 nepodařilo, a je tedy logické, že se Československo rozpadlo. Jiné jeho doporučení mělo větší úspěch, ale přiznám se, že mě příliš netěšil: Duverger plédoval také ve prospěch prezidenta voleného přímo lidem. Když pak Izrael zavedl (na doporučení některých politologů) přímou volbu premiéra, Duverger připomněl [viz Duverger 1996b], že to už v roce 1956 neúspěšně prosazoval ve Francii, psal o tom několikrát v *Le Monde*. Duverger však tehdy navrhoval spolu s tím také změnit volební systém. Jinak totiž přímá volba premiéra nic nevyřeší, spíše ještě přidělá další problémy, jak ukázala krátká izraelská praxe a jak to dopředu nejen předpověděl, ale také přesně vysvětlil Sartori ve *Srovnávacím ústavním inženýrství* (první americké vydání viz Sartori [1994: 115–117] a první vydání českého překladu, s mým doslovem, viz Sartori [2001: 125–127]).

Po roce 2000 Duverger vážně onemocněl a jeho dílo se tak definitivně uzavřelo. Zatímco v anglosaském světě je i nadále velmi citován, ve Francii ohlas jeho díla podstatně klesl. Když se v roce 2009 konal v Grenoblu výroční¹³ 10. kongres

¹² Probírám to v jedné své stati v *Sociologickém časopisu / Czech Sociological Review*, ve které Popperovu neklasickou teorii demokracie srovnávám se Schumpeterovou neklasickou teorií demokracie [viz Novák 2003].

¹³ Šedesát let po jejím založení. Duverger byl v roce 2009 jediným z jejích zakládajících členů, který tehdy ještě zůstal na živu.

Francouzské asociace pro politickou vědu AFSP, tematická sekce č. 48, na které jsem mezi jinými přednesl referát i já, byla věnována odkazu Maurice Duvergera. Je příznačné, že ze všech tematických sekcí měla nejmezinárodnější složení, včetně prestižních účastníků ze Spojených států. V roce 2010 pak výborné monotematické číslo „Maurice Duverger“ publikovala *Revue internationale de politique comparée*, jediný frankofonní odborný časopis zaměřený speciálně na komparativní politologii, ve kterém jsem členem vědeckého komitétu, jemuž předsedá Jean Blondel.

Duverger už v předmluvě ke své knize *Sociologie de la politique* z roku 1973 ohlašoval vydání své vysokoškolské učebnice *Organisations politiques: partis et groupes de pression* (Politické organizace: strany a nátlakové skupiny), o které tehdy uváděl, že je v tisku. Nikdy však nespátřila světlo světa. Proč? Můžeme si to domyslet z předmluvy, kterou napsal v roce 1981 k desátému vydání své knihy *Les partis politiques*, třicet let po jejím prvním vydání.¹⁴ Odpovídá tam na otázku, proč ani po třiceti letech text své knihy prakticky nezměnil: „Proč běžet za časem, želvou, kterou stejně nemůžeme dohnat, když nám jde o stálé struktury, které podléhají jen pomalé erozi a dlouhodobému vývoji?“ [Duverger 1981: 10]

Duverger tam dále upozorňuje, že jeho kniha *Les partis politiques* poskytuje teoretický model, který se netýká jen politických stran. Jak postřehli švédští politologové Jan-Erik Lane a Svante Ersson, v Duvergerově knize *Les partis politiques* lze najít nástin velké teorie, která pokrývá demokratickou politiku vůbec a místo institucí v ní [srov. Lane, Ersson 2000: 205]. Lane a Ersson tuto Duvergerovu velkou neboli obecnou teorii demokracie právem stavějí do protikladu s pozdější velkou teorií Arenda Lijpharta o dvou modelech demokracie [srov. Lane, Ersson 2003]. Většina dnešních politologů naproti tomu dnes na Duvergera jen ze zvyku odkazuje, ale jeho mimořádné dílo o politických stranách, které má v roce 2015 vyjít i v českém překladu, si заслужuje mnohem větší pozornost.

Miroslav Novák

Literatura

- Burdeau, G. 1961. „Duverger (Maurice) – De la dictature, Rovin (Joseph) – Une idée neuve : la démocratie“ (recenze). *Revue française de science politique* 11 (3): 723–729.
- Colas, D., C. Emeri (eds.). 1987. *Droit, institutions et systèmes politiques: mélanges en hommage à Maurice Duverger*. Paris: Presses universitaires de France.
- Dahrendorf, R. 1957. *Soziale Klassen und Klassenkonflikt in der industriellen Gesellschaft*. Stuttgart: Enke.
- Dahrendorf, R. 1959. *Class and Class Conflict in Industrial Society*. Stanford: Stanford University Press.

¹⁴ Jsem rád, že se mi nakonec podařilo přesvědčit Nakladatelství Karolinum, aby v překladu Duvergerovy knihy publikovalo i tuto předmluvu.

- Dahrendorf, R. 1972. *Classes et conflits de classes dans la société industrielle*. (Introduction par Raymond Aron). Paris, La Haye: Mouton.
- Duguit, L. 1924. *Svrchovanost a svoboda*. Praha: Všechno.
- Duverger, M. 1948. *Les régimes politiques*. Paris: Presses universitaires de France (7. vyd. 1965).
- Duverger, M. 1951. *Les partis politiques*. Paris: A. Colin.
- Duverger, M. 1955. *La participation des femmes à la vie politique*. Paris: UNESCO.
- Duverger, M. 1959. *Méthodes de la science politique*. Paris: Presses universitaires de France.
- Duverger, M. 1961. *De la dictature*. Paris: Julliard.
- Duverger, M. 1964a. *Méthodes des sciences sociales*. 3. vyd. Paris: Presses universitaires de France.
- Duverger, M. 1964b. *Introduction to the Social Sciences : With Special Reference to Their Methods*. London: Allen & Unwin.
- Duverger, M. 1966. *Sociologie politique*. Paris: Presses universitaires de France.
- Duverger, M. 1972. *Janus: les deux faces de l'Occident*. Paris: Fayard.
- Duverger, M. 1973. *Sociologie de la politique*. Paris: Presses universitaires de France.
- Duverger, M. 1974. *La Monarchie républicaine, ou comment les démocraties se donnent des rois*. Paris: Robert Laffont.
- Duverger, M. 1978. *Échec au roi*. Paris: Albin Michel.
- Duverger, M. (ed.). 1980. *Le concept d'empire*. Paris: Presses universitaires de France.
- Duverger, M. 1981. *Les partis politiques*. 10. vyd. s jinou paginací. Paris: Armand Colin.
- Duverger, M. (ed.). 1986. *Les Régimes semi-présidentiels*. Paris: Presses universitaires de France.
- Duverger, M. 1988a. *La nostalgie de l'impuissance*. Paris: Albin Michel.
- Duverger, M. 1988b. *Institutions politiques et droit constitutionnel*, vol. I. 17. vyd. Paris: Presses universitaires de France.
- Duverger, M. 1990. *Le lièvre libéral et la tortue européenne*. Paris: Albin Michel.
- Duverger, M. 1996a. „Les monarchies républicaines.“ *Pouvoirs* 29 (78): 107–120.
- Duverger, M. 1996b. *Le système politique français. Institutions politiques et droit constitutionnel*, vol. 2. 21. vyd. Paris: Presses universitaires de France.
- Hoffmann-Martinot, V. 2005. „A Short Biography of Maurice Duverger.“ *French Politics* 3 (4): 304–309.
- Lane, J.-E., S. Ersson. 2000. *The New Institutional Politics. Performance and Outcomes*. London: Routledge.
- Lane, J.-E., S. Ersson. 2003. „French Politics: the Virtues of Majoritarian Democracy.“ *French Politics* 1 (1): 119–134.
- Le Gendre, B. 2014. „Mort de Maurice Duverger, le « pape » de la science politique française.“ *Le Monde* [online], 22. 12. 2014 [cit. 22. 12. 2014]. Dostupné z: http://www.lemonde.fr/disparitions/article/2014/12/22/maurice-duverger-professeur-de-droit-et-de-sciences-politiques-journaliste-et-editeur_4544800_3382.html.
- Lipset, S. M., S. Rokkan. 1967. *Party Systems and Voters Alignments: Cross National Perspectives*. New York: Free Press.
- Novák, M. 1990. *Du Printemps de Prague au Printemps de Moscou*. Genève: Georg.
- Novák, M. 1997. *Systémy politických stran*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Novák, M. et al. 2011. *Úvod do studia politiky*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Novák, M. 2003. „Popper versus Schumpeter: srovnání dvou neklasických teorií demokracie.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 39 (1): 11–36.
- Revue internationale de politique comparée*. 2010, 17 (1): monothématique číslo „Maurice Duverger“.
- Sartori, G. 1976. *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*. New York: Cambridge University Press.

- Sartori, G. 1994. *Comparative Constitutional Engineering*. London: Macmillan.
- Sartori, G. 2001. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) (2. vyd. tamtéž 2011).
- Sartori, G. 2005. *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*. Brno: CDK.
- Seiler, D.-L. 2010. „Maurice Duverger et les partis politiques.“ *Revue internationale de politique comparée* 17 (1): 55–66, monotematické číslo „Maurice Duverger“.
- Wildawsky, A. B. 1959. „A Methodological Critique of Duverger's Political Parties“ (recenze). *Journal of Politics* (21) 2: 303–318.
- Zylberberg, J. 1991. „Droit, institutions et systèmes politiques: mélanges en hommage à Maurice Duverger“ (recenze). *Revue française de science politique* 41 (3): 417–420.